THE ISRAELITE PRESS
The only Jewish Newspaper in Western Canada.
אידישע וואָרט
Office and Place of Business: New Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave. East
Published daily except Saturday and Sunday
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA
Subscription: $6.00 per year
Established 1910 Phones: 55 409—52 213
Winnipeg — Manitoba

די אימיגראציע משגעת

אמעריקאנער "פאָליטישנס". פון דעם פּרעזידענט ביז די קאנגרעס־ליים, זיינען משוגע אויף דער אימיגראציע מאגיע. עס זעט אויס, ווי אימי־גראציע וואָלט געווען אין זייערע אויגן די וויכטיקסטע נאציאָנאלע פראָב־לעם, און ווי דער גאנצער וואוילזיין פונ'ם לאנד וואָלט אָפּגעהאנגען פון דעם, מען זאָל אויף אזא אדער אנדער אופן שניידן די אימיגראציע אויף נאָך עטלאכע טויזנט אדער עטלאכע צענדליק טויזנט א יאָר.

פאר יאָרן און יאָרן גייט עס ניט דורך קיין איינציקע סעסיע פון קאנ־גרעס, אז די אימיגראציע פראגע זאָל דאָרטן ניט פארנעמען איינעם פון די חשוב'סטע פּלעצער, און יעדער קאָנגרעסמאן, וואָס האָט ניט וואָס צו זאָגן, זוכט צו מאכן א רושם מיט זיינע קלוגע פּלענער ווי צו באשרייבן די אימיגראציע.

די איצטיקע סעסיע וועט אפנים זיין באזונדערס רייך מיט אנטי־אימיגראציע פראָיעקטן. דער פּרעזידענט האָט אליין געגעבן דעם טאָן אין זיין "מעסעדזש", מיט זיין פארשלאג צו באשרייבן מער די אימיגראציע און פארשטארקן דאָ בעפאָרטאציע געזעצן. די קאָנגרעסליים און סענאטאָרן האָבן דאָס זייער גערן אויפגעגלאפּט, און איינער פּרוּוווט איבערריאָגן דעם צווייטן מיט זיינע פלעגער: שלאָגט איינער פאָר צו פארמאכן דאָס לאנד אויף צוויי יאָר צייט, קומט א צווייטער און שלאָגט פאָר פינף יאָר, א דרי־טער וויל צען יאָר, און א פערטער געוויינט "פּובליסיטי" מיט אן אָריגינעלן פאָרשלאג מען זאָל פארבאָטן איינוואנדערונג פון סאָוועט רוסלאנד, און א. וו.

ווי פּרעזידענט גרין, פון דער אמעריקאנער ארבעטער פעדעראציע, באריכטעט, זיינען דאָ איצט אין לאנד קרוב צו פינף מיליאָן ארבעטסלאָזע ארבעטער, איטסער ארבעטסלאָזע אָפּט אָנגעשטעלט און פארם ארבעטער. ער האָט מורא. אז אויב די לאָגע וועט ווייטער אזוי אָנהאלטן, וועט די ארמיי ארבעטסלאָזע איטסוואקסן ביז פעבראר ביז זיבן מיליאָן.

דאָס איז א לאָגע ערגער ווי אין וועלכן ס'איז אנדער לאנד אין דער וועלט. דאָס איז א נאציאָנאלע קאטאסטראָפע, א פּראָבלעם פון דער גרעס־טער דרינגלאכקייט, וואָס פאָדערט די גרעסטע אָנשטרענגונג פון דער בעס־טער שטאטסמאנשאפט צו לייזן.

אָבער אמעריקאָנער פאָליטישנס זיינען געוויינט געווארן צו "לייזן" נאציאָנאלע פּראָבלעמען דורך באשרייבונג פון אימיגראציע. — ריכטיקער, זיי זוכן זיך אויסצודרייען פון דער לייזונג פון די צו־שווערע פאר זייערע כחות פּראָבלעמען, באשולדיגנדיק אין אלץ זיי אימיגראציע.

שולדיק איינגאנצן דערינען זיינען זיי ניט. — די ארבעטער, וואָס זיינען די קרבנות פון דער ארבעטסלאָזיקייט. שטעלן זיי אוועק פאר דאָזיקן נסיון דורך זייערע פירער. האלטן דאָך די אָפיציעלע פירער פון דער ארגאניזירטער ארבעטערשאפט אין איין פאָדערן אלץ נייע און נייע אימי־גראציע באשרייבונגען, און די פאָליטישנס צאָלן זיי זייער גערן דעם דאָזיקן קליינעם פרייז צו געפינען חן אין זייערע אויגן.

און אזוי איז די פראגע פון אימיגראציע באגרעניצונג איצט אוועק־געשטעלט געווארן אויפ'ן סדר־היום ווי איינע פון די וויכטיקסטע מיטלען קעגן דער ארבעטסלאָזיקייט. דאָס האָט געטאָן דער פּרעזידענט אין זיין "מעסעדזש", און דאָס טוען איצט די קלענערע "פאָליטישנס" פון סענאט און פון הויז.

פון קיין אנדערע וואָגיקע מיטלען הערן מיר ניט. אויסער דעם, האָט פּרעזידענט הוּאווער נאָך געפאָדערט פונ'ם קאָנגרעס די סומע פון 150 מי־ליאָן דאָלאר אויפ'ן קאמף קעגן דער ארבעטסלאָזיקייט, וואָס מאכט אויס ארום דרייסיק דאָלאר אויף יעדן ארבעטסלאָזן. — בעת קאנאדע, מיט איר א סך קלענערער באפעלקערונג און פּראָפּאָרציאָנעל פיל קלענערער ארבעט־לאָזיקייט, האָט געהאט א ספּעציעלע סעסיע וועגן דער פראגע און האָט אסיגנירט 20 מיליאָן דאָלאר פאר דעם זעלבן צוועק, — ארום 130 דאָלאר פאר יעדן ארבעטסלאָזן . . .

און בעת אפילו דאָס פארארמטע דייטשלאנד גיט אויס יעדן חודש שווערע מיליאָנען פאר דעם אויפהאלט פון אירע ארבעטסלאָזע, מוז דער מעיאָר פון ניו־יאָרק, די רייכסטע שטאָט פונ'ם רייכסטן לאנד פון דער וועלט, וועגן זיך נאָך פּרוּוואטע נדבות פאר א פאָנד פון 20 מיליאָן דאָלאר, וואָס איז נויטיק צו שפּייזן און הייזן ניו־יאָרקער ארבעטסלאָזע אויבער'ן ווינטער...

און די פאָליטישנס זוכן כלומר'שט צו לייזן א פּראָבלעם פון פינף מי־ליאָן ארבעטסלאָזע דורך אָפּשטעלן די איינוואנדערונג, וועלכע איז שוין אזוי געשניטן געווארן צום מינימום. — גלייך ווי הונדערט אָדער צוויי הונדערט טויזנט אימיגראנטן קאָנען האָבן א שייכות צו דער ארבעטסלאָזיקייט פון פינף מיליאָן מענשן.

און אפשר זיינען די פאָליטישנס גאָר ניט אזוי נאריש. משוגע איז דאָס פאָלק וואָס לאָזט זיך איינריידן, אז דורך באשרייבונגען מער און מער די אי־מיגראציע וועט פארלייכטערט ווערן די שווערע לאגע פונ'ם ארבעטער. פאר־מער און געשעפטסמאן. ווען דאָס פאָלק וואָלט ניט געגלויבט אין אזעלכע נא־רישקייטן, וואָלטן אפשר זיינע פארשטייער אביסל מער צעקנייטשט זייערע שטערנס צו געפינען בעסערע לייזונגען פונ'ם פּראָבלעם . . .

א סרוין פאר'ן פיס ריווער געגנט

די קרוין פון ווייץ קעניג וואָס א קאנאדער פארמער, הערמאן טרעל, האָט געוואונען אויף דער שיקאגער אויסשטעלונג פאר קאנאדע, איז א באַ־זונדער געווינס פאר דעם פיס ריווער געגנט, אלבערטא. וואו מר. טרעל האָט געוואקסן די, ווייץ וואָס האָט פאר אים געוואונען די קרוין שוין צום צווייטן מאָל.

נאָך גאָר ניט לאנג צוריק איז עס געווען סאסקאטשעוואן, באזונ־דערס דער מיטל־צפון'דיקער טייל פון דער פּראָווינץ, וואָס איז געווען באַ־רימט מיט אירע בעסטע ווייץ אין דער וועלט. עס איז געווען א פארמער פון ראָסטערן־סאסק., וואָס האָט איינציק מאָל געוואונען די ווייץ טשעמפּיאָנ־שיפּ. אוועקשטעלנדיק סאסקאטשעוואן אויף דער מאפּ ווי דאָס פיינסטע לאנד פאר דער ווייץ קולטור.

איצט קומט דער "יונגער" פיס ריווער געגנט און געווינט אָפּ די קרוין פון סאסקאטשעוואן, דערציילנדיק דערמיט וועגן דער גרויסער צו־קונפט וואָס עס דערוואַרט דעם דאָזיקן ריזיקן הינטער־לאנד, פון וועלכן די וועלט האָט נאָך ביז איצט כמעט ניט געהערט.

פיס ריווער איז נאָך א נייע לאנד. ערשט אין די לעצטע יארן איז עס, אזוי צו זאָגן, אנטדעקט געווארן. ערשט לעצטנס האָט מען אָנגעהויבן הערן וועגן זיין פארהעלנסטעטיק מילדן קלימאט און וועגן זיי גוואלדיק פרוכט־באַרן בארן. און קאָלאָניסטן־האָבן זיך אָנגעהויבן פאר די לעצטע פאָר יאָר צייגן אהין אין די טויזנטער.

דאָס לאנד האָט אָבער פאלץ פאר מיליאָנען. אין יענעם ווייטן ווינקל פון קאנאדער נאָרד־וועסט וועט נאָך מיט דער צייט זיין א גרויסער און רייכער מענשלאכער ישוב. אויב נאָר די איינגהאַרציקע אימיגראציע געזעצן זאָלן ניט צוריקהאלטן דעם שטראָם פון מענשן, וועלכע הערן דעם רוף פונ'ם גרויסן לאנד.

די קרוין וואָס דער פיס ריווער געגנט האָט איצט צום צווייטן מאָל געוואונען איז דער אָנזאָג פון א גרויסער צוקונפט.

די פארצייטיקע אידישע קהלות און זייער פאציאונג צו ארץ־ישראל

פון ש. אסף

די ליבע איז א קשר צווישן דעם אידי־שען פאָלק און ארץ־ישראל קאָן אייביק באצייכנט ווערן. דאָס פאָלק האָט אין אלע צייטן געגומען אין דער דאָזיקער מצוה און דורך דעם האָט עס זיך גע־פילט צוגעבונדן צום לאנד פון אידישע טרייסט און האָפענונג. און ניט בלויז יחידים האָבן זיך אין דעם באמיליקט. נאָר אויף די קהלות. זיי, וואָס האָבן גע־ארנט אין גלות פאר אלע געזעלשאפטן לאכע ענינים, פלעגן יעדן יאָר ארויסטייר־לען א סכום פאר אונטערשטיצן דעם ישוב אין ארץ־ישראל.

זיי האָבן אויף געוואָרנט פאר דעם, אז די הכנסות פאר ארץ־ישראל זאָלן זיין וואָס גרעסער און זאָלן האָבן א באשטער־דיקן און פלאנטעטיקן באראטער. פאר דעם דאָזיקן צוועק פלעגט מען אויסווייל־לן די "פּני" פון דער שטאָט, זיי זאָלן זיך ספּעציעל מיט דעם באשעפטיקן מיט מען פלעגט זיי רופן ארץ־ישראל־גבאים. אזוי פלעגט מען זיך נוהג זיין אין ליטע, פּוילן, האלאנד און אנדערע לענדער. די גבאים פלעגט מען וויילן חול המועד פסח. אין דעם זעלבן טאָג וועגן מען פלעגט מען וויילן דעם באשעטמען מען פאר א איבעריקע קהל־אמטן, ווי פּר־נסים, דיינים און פארשייד־ענע גבאים. אין ליטע האָט דער אידישער לאנד־ועד איינגעפירט אין יאָר תט"ו, אז יעדע קהלה אין ישוב זאָל באשטימען סאָפּ־ציעלע מענשן, ביי וועלכע עס זאָל זיך געפינען דאָס געלט פאר די אָרימע ליים אין ארץ־ישראל אז אין יאָר ת"ט האָט מען געמאכט א תקנה, לויט וועלכער אלע קהלות זיינען פארפליכטעט אָפּצושיקן יעדעס יאָר דאָס ארץ־ישראל־געלט אויף לובלינער יאריד און טארן דאָס ניט פאר־האלטן, ווען ניט וועלן די ארץ־ישראל גב־אים עובר זיין אויף "בעל תאחר" (דער פארבאָט צו פארהאלטן א נדר) און אזוי ווי אייניקע גבאים פלעגן זיך דערלויבן צו נעבן פון דעם דאָזיקן געלט חלואות צו די קהלות, וועלכע זיינען אָפּט גע־ווען שטארק פארעגנט אין געלט, האָבן די רבנים באשלאָסן, אז מען זאָל נוט אכטונג געבן אפילו אויף דעם זיכערסטן וועקסל, סיידן אויף א זילבערנעם משכון, וועלכער דארף האָבן די ווערט אנדער־האלבן מאָל אזוי פיל, וניפיל די חלואה. אין גרעסטן טייל פון די איטאליענ־שע קהלות זיינען געווען ספּעציעלע גע־זעלשאפטן, אונטער דער אויפזיכט פון דער קהלה, וועלכע האָבן זיך באשעפטיקט מיט אלע ענינים, וואָס זיינען נוגע ארץ־ישראל, און פלעגן זיך רופן "חברות ארץ ישראל". די גבאים אין עלסטסע פון די דאָזיקע חברות פלעגן זיך הויפּטזעכ־לאָך באשעפטיקן מיט איינמאָנען די נר־בות פאר די באדערפענישן פונם ארץ־יש־ראל ישוב און אין יעדער שטאָט איז געווען א ספּעציעלע קאסע פאר דעם דאָ־זיקן געלט. אין דער ליטע האָט דער לאנד־ועד איינגעפירט, אז יעדע קהלה מוז באַ־שטימען צוויי מענשן אויף דריי יאָר, וועלכע זאָלן יעדע וואָך גיין פון הויז צו הויז זאמלען פאר ארץ־ישראל, ניט ווייניקער פון א געוויסן מינימום. נאָך די ווייניקער פון א געוויסן מינימום. נאָך די גזרות ת"ח, ווען די צאָל קהלות, וואָס האָבן זיך באטייליקט אין די געלט זאמ־לונגען פאר ארץ־ישראל, האָט זיך שטארק פארקלענערט, האָט מען איינגע־פירט א יערלאכע צוזאמ־זאמלונג, אויסער די צוויי, וואָס ווערן דערמאָנט אין דער תקנה פון יאָר שפ"ג (1623), מען זאָל יעדן יאָר אויסרופן צוויי מאָל ראש הש־כה אדער יום כפור און פסח. מען האָט צוגעגעבן נאָך איינע, ניט קוקנדיק וואָס די לאָגע פון די קהלות איז געווען זייער א שווערע, אין יאָר 1655 האָט מען זאָ־נאר איינגעפירט א ספּעציעלן שטייער אויף יעדן אירן פאר ישוב ארץ־ישראל, אלס א צוזאץ צו די מלוכה שטייער. דאָס איז נעמאכט געווארן אין צוזאמענ־האנג מיט די גרויסע חובות, וואָס האָבן דאמאלסט באשוועדט דעם ישוב.

אין פילע לענדער פלעגן די קהלות גע־בען פון זייער בודזשעט פאר ארץ־ישראל. וועגן דעם איז פאראן אין דעם "רייזע בוך" פונ'ם באקאנטן שר"ר פון ארץ־ישראל און האָט באריכט כמעט נאָנע איינראָפּע. אין אנקאנא, למשל, האָט אים די קהלה געגעבן א באדייטנדע סומע — 275 דוקאטן; אין באמבורג — צען פלאָרין. דאָס זעלבע אין פראנקפורט און אין אנדערע שטעט. די פארפליכטונג פון דער קהלה פאר ארץ־ישראל איז געווען שטארק קאָן מען זעען פונ'ם פנקס פון דער שטאָט דובנא. אין איין אָרט פונם פנקס איז פארשריבן, אז עס איז געקו־מען א שר"ר פון דער הייליקער שטאָט חברון מיט א צעטל לויט וועלכן דובנא דארף געבן יעדן יאָר 200 גילדן און דע־ריבער האָט זיך די קהלה אויסגעלייכט מיט דעם שד"ר פאר די פארנאנגענע יאָרן און האָט אָפּגעמאכט אז אויף ווי־טער איז די קהלה פטור פון דעם דאָזיקן שטייער.

די פארוואלטונג פלעגט אכטונג געבן אויף די פיל שד"רים, וואָס פלעגן אָפּט קומען, גוט בודק זיין זייער באַ־פולמעכטיקונג אויב זיי זיינען ווירקלאכע און דאמאלסט באשטעטיקן מיט זייער אונטערשריפט דעם סכום, וועלכן דער שד"ר האָט דערהאלטן פון דער קהלה און יחידים; און אָפּט פלעגן זיי זעלבסט אר־בערשיקן דאָס געלט, וואָס דער שד"ר דענק באטיושקא, דו שפּילסט זיך מיט פיי־ער.

דער גלח האָט ווידער א פאָל געטאָן פאר'ן ארכיעריי און אויסגעשריבן: האָב רחמנות, גרויסע הייליקייט, העלף מיר! — אומזיסט דיין שרייען, — האָט דער ארכיעריי אים אָפּגעשטופּט, און אליין האָט ער זיך אָפּגעדרייט אָן א זייט, — נישט מיך בעט, נאָר בעט פייקאוו'ן גע־דענק באטיושקא, דו שפּילסט זיך מיט פיי־ער.

דער גלח ליינדיק אויף די קני האָט זיך ווי א נישטיקער וואָרעם צוגעשלעפּט צו מיינע פיס, און האָט אָנגעהויבן ווייניען ווי אן אומבאהאלפן קינד, געבעטן איך זאָל אים מוחל זיין: ביז זיין לעבן וועט ער שוין זיין פרום און גוט, און וועט זיין צו מיר ווי דער בעסטער גוטער פריינט. — פארטרייב מיך ניט פון מיין יאנאוו־טשינע — האָט ער גערעדט, — פאר־טרייב מיך ניט פון דעם ארט וואו כ'זיץ שוין אזוי לאנג, וואו מיינע קינדער לינן באגראבן אין יאנאווטשינער ערד; רייס מיך ניט אוועק פון זיי, פון מיינע ליב־סטע . . .

— זאָג איך צו אים: באטיושקא, האָסטו פארגעסן יענעם טאָג, ווי איך בין נעקו־מען צו דיר אין הויז, געפאָלן צו דיינע פיס, געוויינט, געבעטן דו זאָלסט אָפּ־שטעלן דיינע העצעס אויף מיר, געדענקסט ווי מען האָט מיך באנעגנט מיט זלזולדיק, און נאָך אָנגערייצט די הינט אויף מיר און פאריאָגט מיך פון דיין הויף.

נעדענקסטו באטיושקא, אט יענע קאל־טע פינסטערע נאכט, ווען דו מיט'ן נאנצן אָנגעריצטן דארף ביסטו אונז באפאלן, דו האָסט דאָן מיט'ן צלם מיין אָן האָנט געהייטן צעברעכן די שויבן, די טירן און אונטער־צינדן דאָס הויז, פארברענען אונז לעבע־דיקע, און אויב באטיושקא דו האָסט שוין פארגעסן טא זאָג זשע מיר — וואָס פאר א דרשה האָסטו געהאלטן ערשט מיט עט־לאכע טעג צוריק, אט דעם לעצטן זונטאג אין קלויסטער פאר א גרויסן עולם. און דו האָסט גערופן אלעמען, אז מען זאָל אונז ארויסשיקן פון דארף און קאָנפיסקירן אונזער באלעבאטישקייט. מיינסטו באַ־טיושקא, איך ווייס ניט פון דעם, און איצט, נאָך אלעמען, ווי וואונסטו אז בעסט ביי מיר, איך זאָל דיר מוחל זיין, ניין, — האָב איך אויסגעשריען, — א מענש וואָס באוויצט אונז פארלאָזן יאנאווטשינע, — אט אזא רוצח'ישע נשמה, וואָס איז צוגעדעקט מיט א הייליקן מאנטל, אזא וואָלף אין א שעפסן פעל, קאָן איך ניט איינגאנצן גלייבן.

דער גלח האָט זיך געווינט אויף די קני, געשאָקלט מיט'ן קאָפּ און געמורמלט: מענדל, וואָס זאָל איך מיט דיר דייבן, דו ביזט גערעכט, דער ביזיגער שטן האָט מיך איינגאנצן פארפירט. — גלייב מיר מענדל, — האָט ער זיך געבעטן, און א כאָפּ געטאָן מיט ביידע הענט דעם צלם וואָס איז גע־האנגען אויף זיין האלז, אט ביי דער הייר־ליקייט שווער איך דיר, א איך דאָך חר־טה מיט'ן נאנצן הארצן. און וועל אלץ פארריכטן.

און ביי די ווערטער האָט ער זיך צע־רעוועט מיט'ן נאנצן קול ווי א געפּויל־טער אקס, וואָס האָט אויף אלעמען אָנגע־וואָרפן א שרעק און ס'האָט אלעמען גע־ריירט ביז טרערן.

איך האָב געפילט, אז אלעמענס אויגן זיינען איצט געווענדעט צו מיר דעם "איר" אין וועמעס הענט עס וואָנגלט זיך א קריסטלאכע נשמה, איך האָב אויפגעהויבן מיינע אויגן, וועלכע האָבן זיך באנענגט מיט די בליקן פון דעם ארכיעריי, וואָס וואָס האָבן אויסגעדריקט ווי א שטום גע־בעט: מענדל, זיי אים מוחל. איך האָב דערפילט אין זיין שטומען בליק ווי ער וויל אריינקוקן אין מיין אידישער נשמה, זעען ווי איך וועל אין דעם מאָמענט האנ־דלען.

ס'איז מיר געווארן ענג: טיף אין הארצן האָבן זיך נעראָנגלט צוויי קעגנערישע גע־פילן: א געפיל פון נקמה וואָס איך האָב איצט דערלעבט צו מיר בלוטיקן שונא, און דאָס נקמה געפיל האָט פארשריען דעם גלח'ס געבעט: נעם, מענדל, זעטיק זיך איצט מיט דער זיסער נקמה, טרינק אויס דעם נקמה בעכער ביז'ן סוף; אָבער דאָס צווייטע געפיל: דאָס "אידישע" געפיל מיך גערופן, געוועקט אים מוחל צו זיין, כדי צו באוויזן, אויף דעם מאָמענט, ווי גרויס עס איז א אידישע נשמה, א נשמה פון א פשוט'ן מענטש, אנטסקענט אזא קרי־בענדיק־מיאוס'ן וועזן מ'כלומר'שט א הייר־ליקער.

דאָס צווייטע געפיל פון "רחמים" האָט ענדלאך באזיגט דאָס ערשטע געפיל פונ'ם דראָהנט צו נקמה, איך האָב זיך א ריס גע־טאָן פון ארט, געמאכט א טריט צום אר־כיעריי און ארויפלייגנדיק מיין האנט אויף מיין האַרצן, האָב איך אויסגערופן: נו, מיין אידיש הארץ דיקטירט מיך אים צו מוחל זיין, כאטש ער האָט דאָס ניט פאר־דינט.

דער ארכיעריי, דערהערנדיק מיינע לעצ־טע ווערטער, האָט זיך געגעבן א הויב אויף פון זיין ארט און דריקנדיק מיין האנט האָט ער געזאָגט:

— אט וואָס פאר א שיינע נשמה דו באזיצסט!

דער גלח האָט זיך קוים אויפגעשטעלט, א צעטומלטער ניט געוואוסט וואָס ער זאָל טאָן: צי דאנקען, צי ווייגען, ער איז גע־וואָרן גוואלדיק צעטומלט, אפנים ער האָט אליין זיך ניט געגלויבט, אז נאָכ'ן אויס־רעכענען אים דעם צעטל "חטאים" זיינע, זאָל איך בי פארט מוחל זיין.

און די שווערע שוואַרצע וואָלקנס וואָס האָבן דעם פריטאָרנו געהאט געגעפילט דעם קאביינעט פון ארכיעריי, האָבן זיך גע־נומען פאנאנדערגיין. און אין דעם צימער האָט זיך גענומען אויסלייטערן, א זונען שטראל האָט זיך אריינגערייסן, און די געמיטער האָבן לייכטער אָפּגעאטעמט: איך האָב אים מוחל געווען . . .

(פארזעצונג קומט)

אידישע "נקמה"

אויף מארגן אינדערפרי, ווען איך בין געקומען צום ארכיעריי אין קאנצעלאריע האָב איך שוין געטראָפן דעם גלח וואר־טענדיק.

מען האָט שוין היינט פאר מיר געעפנט ברייט די טירן, ווי איך וואָלט שוין געווען א גרויסער מקורב צום ארכיעריי; דער סעקרעטאר האָט מיך באגריסט מיט א הינטישער הכנעה, ווי ער וואָלט מיט דעם געוואָלט מיר איבערצייגן: אז ער האָט חרטה פאר זיין נעכטיקער מיאוס'ער האנ־דלונג.

דער גלח, מיין שונא דערזעענדיק מיך האָט אראָפּגעלאָזן די אויגן; זיין רויטער קייזלאכריקער פּנים האָט זיך באדעקט מיט א געלער ווייסקייט, א פּנים, דער סעקרע־טריב מיך ניט פון דעם ארט וואו כ'זיץ שוין אזוי לאנג, וואו מיינע קינדער לינן באגראבן אין יאנאווטשינער ערד; רייס מיך ניט אוועק פון זיי, פון מיינע ליב־סטע . . .

— זאָג איך צו אים: באטיושקא, האָסטו פארגעסן יענעם טאָג, ווי איך בין נעקו־מען צו דיר אין הויז, געפאָלן צו דיינע פיס, געוויינט, געבעטן דו זאָלסט אָפּ־שטעלן דיינע העצעס אויף מיר, געדענקסט ווי מען האָט מיך באנעגנט מיט זלזולדיק, און נאָך אָנגערייצט די הינט אויף מיר און פאריאָגט מיך פון דיין הויף.

געדענקסטו באטיושקא, אט יענע קאל־טע פינסטערע נאכט, ווען דו מיט'ן נאנצן אָנגעריצטן דארף ביסטו אונז באפאלן, דו האָסט דאָן מיט'ן צלם מיין אָן האנט געהייטן צעברעכן די שויבן, די טירן און אונטער־צינדן דאָס הויז, פארברענען אונז לעבע־דיקע, און אויב באטיושקא דו האָסט שוין פארגעסן טא זאָג זשע מיר — וואָס פאר א דרשה האָסטו געהאלטן ערשט מיט עט־לאכע טעג צוריק, אט דעם לעצטן זונטאג אין קלויסטער פאר א גרויסן עולם. און דו האָסט גערופן אלעמען, אז מען זאָל אונז ארויסשיקן פון דארף און קאָנפיסקירן אונזער באלעבאטישקייט.

דערווייל איז ער ארויס פון דער רייטער און האָט מיך געגומען אויפ'ן אָרעם, ווי א נישטיקער וואָרעם צוגעשלעפּט צו מיינע פיס, און האָט אָנגעהויבן ווייניען ווי אן אומבאהאלפן קינד, געבעטן איך זאָל אים מוחל זיין: ביז זיין לעבן וועט ער שוין זיין פרום און גוט, און וועט זיין צו מיר ווי דער בעסטער גוטער פריינט.

— פארטרייב מיך ניט פון מיין יאנאוו־טשינע — האָט ער גערעדט, — פאר־טרייב מיך ניט פון דעם ארט וואו כ'זיץ שוין אזוי לאנג, וואו מיינע קינדער לינן באגראבן אין יאנאווטשינער ערד; רייס מיך ניט אוועק פון זיי, פון מיינע ליב־סטע . . .

— זאָג איך צו אים: באטיושקא, האָסטו פארגעסן יענעם טאָג, ווי איך בין נעקו־מען צו דיר אין הויז, געפאָלן צו דיינע פיס, געוויינט, געבעטן דו זאָלסט אָפּ־שטעלן דיינע העצעס אויף מיר, געדענקסט ווי מען האָט מיך באנעגנט מיט זלזולדיק, און נאָך אָנגערייצט די הינט אויף מיר און פאריאָגט מיך פון דיין הויף.

געדענקסטו באטיושקא, אט יענע קאל־טע פינסטערע נאכט, ווען דו מיט'ן נאנצן אָנגעריצטן דארף ביסטו אונז באפאלן, דו האָסט דאָן מיט'ן צלם מיין אָן האנט געהייטן צעברעכן די שויבן, די טירן און אונטער־צינדן דאָס הויז, פארברענען אונז לעבע־דיקע, און אויב באטיושקא דו האָסט שוין פארגעסן טא זאָג זשע מיר — וואָס פאר א דרשה האָסטו געהאלטן ערשט מיט עט־לאכע טעג צוריק, אט דעם לעצטן זונטאג אין קלויסטער פאר א גרויסן עולם. און דו האָסט גערופן אלעמען, אז מען זאָל אונז ארויסשיקן פון דארף און קאָנפיסקירן אונזער באלעבאטישקייט.

דער ארכיעריי האָט צוגערופן צו זיין טיש דעם גלח, און האָט אָנגעהויבן דריידן:

— זעסט, באטיושקא, אייוואָ, וואָס דו האָסט מיט דיינע ווילדע נאריישקייטן אויפגעטאָן, און צוליב דיר בין איך אויך דאָ אריינגעשלעפּט געווארן.

דיינע ווילדע שטיק האָבן שוין דער־ריכט אזש אין פעטערבורג און מאסקווע, און מען איז אויף דיר זייער אויפגעבראכט, צייט פינף טעג מוזטו פארלאָזן יאנאוו־טשינע, אויבערגעבן די צערקווע; דו קאָנסט ווייטער ניט שטיין ביי דער קירך, דיינע האָר וועט מען אָפּשערן, און דיין הייליקן מאנטל וועט מען פון דיר אראָפּנעמען.

דער גלח האָט באגרעפן זיין לאגע, און אין זיין נאנצן הויך א פאָל געטאָן אויף די קני פאר דעם ארכיעריי, אָנגעהויבן ווייניען און געבעטן "במחילה", און גע־טענה'ט: א ער האָט שוין חרטה פאר אלע זיינע מעשים וואָס ער האָט אָפּגעטאָן ביז איצט, און צוגעזאָגט אויף ווייטער צו זיין גוט און פרום. נאָר מען זאָל אים ניט אומגליקלאך מאכן, ניט אָנטאָן אזא חרפה, אוועקפארייבן אים פון דער צערקווע, וואו ער שטייט שוין אין דינסט אזויפיל יאָרן.

— שטיי אויף, — האָט דער ארכיעריי געזאָגט אין א באפעלדיקן טאָן, — איך קאָן דיר איצט גארנישט העלפן. נאָר דער מאָן — האָט דער ארכיעריי אָנגעוויזן אויף מיר, — אט דער גאספּאדין, פּייקאוו, וועמען דו ביזט געווען אזא שונא, ער קאָן דיר מוחל זיין. אויב ער וועט דיר מוחל זיין, וועל איך דיך פון דער קירך ניט אוועקנעמען, נאָר איך וועל דיך איבערפירן אין אן אנדער פלאָץ. אויב ניט, וועלן דיי־נע טענות דיר גארנישט העלפן".

מיט דער צייט האָט מען אָבער אָפּ־געריסן פון דער תלמוד תורה אזוי פיל באצאָלטע קינדער, אז דאָס האָט שוין ניט געטראָגן קיין כאראקטער פון דע־פיציט, וועלכעס קומט געוויינלאך צום סוף פון דעם לער־יאָר, דאָס האָט שוין אָנגענומען א כאראקטער פון ערעמסייט, וועלכעס קומט באלד צום אנהויב פון לער־יאָר, — אָבער דער עולם אויסרהאלב האָט זיין באציאונג ניט איבערגעביטן און איבערפירער פון דער תלמוד תורה האָבן דאָס ניט געוואָלט צוגעבן, — עס וויילט זיך ניט אריינשטעלן אין ארימען צעטל, — און אזוי האָבן זיך די ניט געדעקטע דעפיציטן אָנגעקליבן אין גרויסע חובות. און איצט שטייט די תלמוד תורה מיט אפאר הונדערט באצאָלטע קינדער וואָס צאָלן קאָם־קאָם פאר זיך אליין און דריי הונדערט ארימע קינדער וואָס קאָנען גאָרניט צאָלן. און דער תלמוד תורה פעלט איצט נאָך אלע "קאָמן" און "רי־דוסיגנס" טויזנט דאָלאר א חודש, — דאָס איז ניט קיין דעפיציט, דאָס איז ניטאָ באלד פון אָנהויב, — עס איז ני־טאָ ווער עס זאָל באצאָלן פאר די דריי הונדערט ארימע קינדער די טויזנט דאָ־לאר א מאָנאט וואָס נעמט זיך אָן אויף זיי, — אזוי אז די תלמוד תורה קאָן שוין איצט בשום אופן ניט פארדעכנט איינגאנצן פאראיבן.

דער ארכיעריי, דערהערנדיק מיינע לעצ־טע ווערטער, האָט זיך געגעבן א הויב אויף פון זיין ארט און דריקנדיק מיין האנט האָט ער געזאָגט:

— אט וואָס פאר א שיינע נשמה דו באזיצסט!

דער גלח האָט זיך קוים אויפגעשטעלט, א צעטומלטער ניט געוואוסט וואָס ער זאָל טאָן: צי דאנקען, צי ווייגען, ער איז גע־וואָרן גוואלדיק צעטומלט, אפנים ער האָט אליין זיך ניט געגלויבט, אז נאָכ'ן אויס־רעכענען אים דעם צעטל "חטאים" זיינע, זאָל איך בי פארט מוחל זיין.

און די שווערע שוואַרצע וואָלקנס וואָס האָבן דעם פריטאָרנו געהאט געגעפילט דעם קאביינעט פון ארכיעריי, האָבן זיך גע־נומען פאנאנדערגיין. און אין דעם צימער האָט זיך גענומען אויסלייטערן, א זונען שטראל האָט זיך אריינגערייסן, און די געמיטער האָבן לייכטער אָפּגעאטעמט: איך האָב אים מוחל געווען . . .

(פארזעצונג קומט)

כאראקטעריסטישע עפּיזאָדן פון דעם ניט־לאנג פארגאנגענעם רוסיש־אידישן לעבן אין רוסלאנד

דער

בלוט בלבול

פון מ. פייקאוו

באארבעט פון פ. זאלף און א. לאפּין

"עמך ישראל"

פון הרב אשר זילבערשטיין

(געווידמעט דער היינטיקער תלמוד תורה קאנפערענץ)

"מי כעמך ישראל גוי אחד" — וואָ־סער פאָלק נאָך, איז אזוי פאראייניקט ווי אירן" — און וואָסער פאָלק דאָכט זיך איז אזוי צעבראָכן פון צעשיידן און פאנאנדערגעטיילט ווי אירן? צעשפּרעטלט ווי אירן?

דאָס פאָלק האָט זיך אָנגעהויבן ברעק־לען און שפאלטן פון זיין ערשטער פאר־אייניקונג און ניט נאָר האָט זיך דאָס ניט אויפגעהערט שפאלטן ביז היינטיקן טאָג, נאָר עס ווערט אלע מאָל ערגער, — עס איז קארג דעם פאָלק ישראל דאָס וואָס ער איז פארשיידן צווישן זיך מיט די לאנדס־שפּראָכן פון זיינע גלות־לענדער, האָט אים נאָך נאָס געגעבן צוויי איינגעע שפּראָכן און— און קוקט וואָס עס טוט זיך דאָס! אלע אידישיסטן לערנען העברייאיש און שרייען אז דאָס איז קיין שפּראָך ניט און אלע העברייאיסטן ווי אידיש און שרייען אז דאָס איז קיין שפּראָך ניט! און וויפיל פאָרטייען זיינען דאָ ביי אידן מיט מיינונגען ווי אזוי עס זאָל זיך פירן דאָס לאנד וואָס איז נאָך ניט געבויט געווארן און וואָס זאָל זיין מיט די פאבריקן וואָס זיינען נאָך נאָר נישטאָ און וואָס זאָל מען טאָן מיט דעם קאפּיטאָל וואָס מען האָט נאָך אהין ניט אריינגעקראָגן? און אזוי פיל, און נאָך אפשר מער מיינונגען איז דאָ וועגן דעם וואָס פאר א נאציאָנאלע דערציאונג מיר זאָלן געבן אונזערע קינדער. און אזוי פיל און נאָך אפשר מער מיינונגען איז דאָ וועגן דאָווענען צו גאָט און פון דעם עקסטרעמ־סטען חסיד פון בעלזן, ביז דעם עקסטרעמ־סטען רעפאָרמער פון טעקסאס זיינען אלע ביי זיך אזוי גערעכט! — נאָר קיין חידוש ניט וואָס אידן האָבן מורא ניט פאר די "שבעים אומות" — זאָלן די שבעים אומות, מורא האָבן, פאר אונז, מיר זיינען מער פון שבעים אומות! . . .

— עס איז אָבער דאָ א מאָמענט וועגן פארשיידנהייטן ווערן קלענער און אפ־שר אינגאנצן פארשווינדן און דאָס איז ביי אלעמיינע שטאטישע אינסטי־טוציעס, וואָס ווערן אויסגעהאלטן פון ביישטייערונגען. און ניט נאָר א "מושב זקנים" למשל, וואָס ווערט ביינגעשטיי־ערט פון אלע קלאָסן און צעשיידט אין אידישער באפעלקערונג, פון די פרומסטע ביז די פרייסטע, און דאָך ארט קיינעם ניט וואָס די זקנים באקומען דארט א רעליגיעזע דערציאונג . . . מיט א בית־מדרש, מיט א מנין אינדערפרי און פאר־אָבער פאר אלע אנדערע אינסטיטוציעס, אז דער אידישער לאנד־ועד האָט אין ליטע אויפגעטאָן א גרויסע אַר